

Aanvullend onderzoek naar vleermuizen en vogels op drie locaties in het centrum van Berkel en Rodenrijs

Natuur-Wetenschappelijk Centrum, Noorderelsweg 4A, 3329 KH Dordrecht

**Aanvullend onderzoek naar vleermuizen en
vogels op drie locaties in het centrum van
Berkel en Rodenrijs**

Aanvullend onderzoek naar vleermuizen en vogels op drie locaties in het centrum van Berkel en Rodenrijs

Opdrachtgever: KuiperCompagnons

Uitvoering: Natuur-Wetenschappelijk Centrum

Veldwerk: Alexandra Haan, Esmeralda van der Keur, Vivian Maas, Sofia Sanders, Lieselotte Veen, Margot Vervoort

Samenstelling: Vivian Maas

Foto's: Ronald van Jeveren

Aanvullend onderzoek naar vleermuizen en vogels op drie locaties in het centrum van Berkel en Rodenrijs [Samenst.: Maas, V] [Foto's: Van Jeveren, R.]. Met lit. opg., Dordrecht: Strix/NWC.

Trefw.: Berkel en Rodenrijs, vleermuizen, Flora- en faunawet

W720/ P12-022

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt of verveelvoudigd, door middel van; druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever of de opdrachtgever.

Dordrecht, oktober 2012

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Gebiedsbeschrijving en plannen	7
3	Methode	9
4	Resultaten	11
5	Effecten, verplichtingen en aanbevelingen	15

Referenties

Bijlagen:

Bijlage 1: Vleermuizen, ruimtelijke ingrepen en de Flora- en faunawet

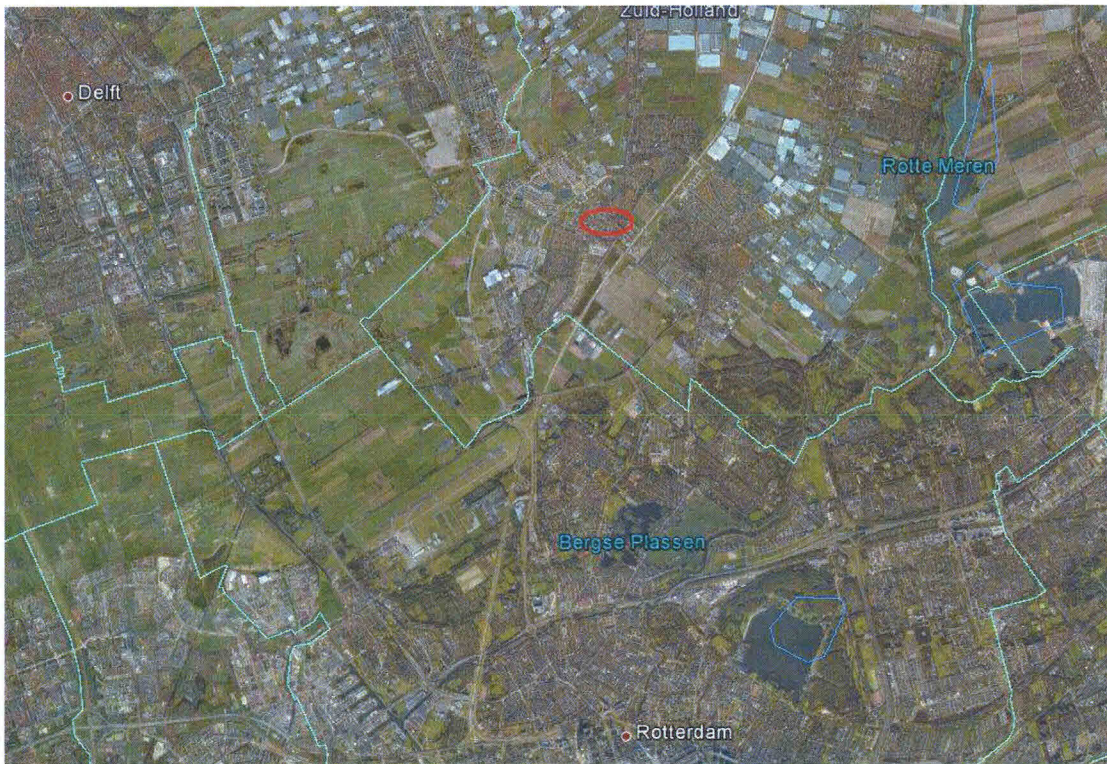
1. Inleiding

In Berkel en Rodenrijs (gemeente Lansingerland) zullen een drietal locaties herontwikkeld worden. Het gaat om de Van Koetsveldstraat, het perceel waarop de brandweerkazerne gesitueerd is en het perceel met daarop het gemeentehuis. De bestaande bebouwing zal vervangen worden door onder andere nieuwe woningen.

In opdracht van KuiperCompagnons, die de ruimtelijke onderbouwing verzorgt, heeft het Natuur-Wetenschappelijk Centrum (NWC) in 2011 reeds een quickscan in het kader van de Flora- en faunawet uitgevoerd op deze locatie (*W643/P11-112 Flora- en faunaonderzoek op drie locaties in het centrum van Berkel en Rodenrijs in het kader van de Flora- en faunawet*). Uit deze quickscan kwam naar voren dat aanvullend vleermuisonderzoek nodig is om de aanwezigheid van verblijfplaatsen in de gebouwen uit te kunnen sluiten danwel vast te kunnen stellen. Dit omdat de gebouwen geschikt zijn als verblijfplaats en de eventueel aanwezige verblijfplaatsen tijdens het slopen en andere werkzaamheden verstoord en/of vernietigd kunnen worden, hetgeen in strijd is met de Flora- en faunawet.

Daarnaast werd aanbevolen om aanvullend onderzoek uit te laten voeren naar een tweetal vogelsoorten met een vaste verblijfplaats: de Huismus (*Passer domesticus*) en de Gierzwaluw (*Apus apus*). Dit omdat het gemeentehuis geschikt is als verblijfplaats voor deze vogelsoorten.

KuiperCompagnons, heeft het NWC opdracht gegeven voor het uitvoeren van aanvullend onderzoek naar verblijfplaatsen van vleermuizen, de Huismus en de Gierzwaluw binnen het plangebied.

Figuur 1: Ligging plangebied (rood omcirkeld) in de streek

Figuur 2: Begrenzing deelplangebieden (rode kaders)

2. Gebiedsbeschrijving en plannen

Gebiedsbeschrijving

Het plangebied ligt in de provincie Zuid-Holland ten noorden van Rotterdam en ten zuidoosten van Delft (figuur 1). Het is opgedeeld in een drietal percelen in het centrum van Berkel en Rodenrijs in de gemeente Lansingerland. Het gaat om het perceel aan de Van Koetsveldstraat, het perceel waarop de brandweerkazerne gesitueerd is en het perceel met daarop het gemeentehuis (figuur 2).

De bebouwing binnen het plangebied bestaat uit woonhuizen, een brandweerkazerne met bijbehorende gebouwen en het gemeentehuis. Daarnaast is binnen het plangebied begroeiing aanwezig in de vorm van bomen, struikgewas en grasveldjes. De verharding bestaat uit verbindingswegen en parkeergelegenheid. Binnen het plangebied is geen oppervlaktewater aanwezig.

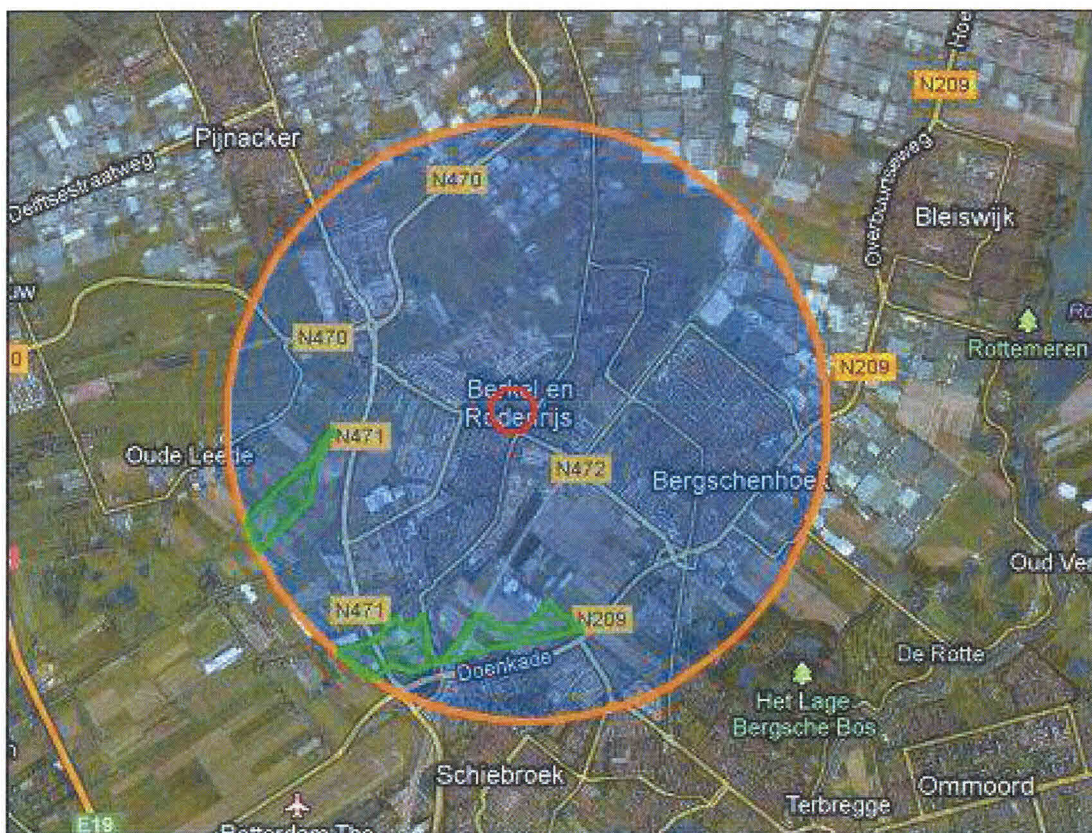
Beschermde gebieden

Binnen een straal van 3 kilometer rondom het plangebied ligt een tweetal gebieden die onderdeel uitmaken van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Figuur 3 op de volgende pagina geeft de ligging van het plangebied ten opzichte van de beschermde natuurgebieden weer zoals aangegeven door de kaartmachine van Alterra op de website van het Ministerie van EL&I.

Omdat het plangebied geen deel uitmaakt van een EHS-gebied, is toetsing aan de wet- en regelgeving omtrent de EHS niet nodig. Daarnaast is toetsing aan de Natuurbeschermingswet 1998 niet aan de orde, omdat het plangebied geen onderdeel uitmaakt van of nabij een gebied ligt dat onder de Natuurbeschermingswet 1998 valt.

Plannen

Voorgenomen is om de bestaande bebouwing binnen het plangebied te slopen en te vervangen door woningen en bebouwing met een maatschappelijke of commerciële functie. Op de locatie van het gemeentehuis zijn 24 tot 30 woningen gepland en 4.500 vierkante meter aan bebouwing met een commerciële functie, waaronder een supermarkt. Aan de Van Koetsveldstraat worden 59 woningen gerealiseerd en bebouwing met een maatschappelijke functie. Tot slot worden op de locatie van de brandweerkazerne 34 woningen gebouwd en 540 vierkante meter aan bebouwing met een maatschappelijke functie.

Figuur 3: Ligging plangebied (rode cirkel) t.o.v. EHS-gebieden (groen)

3. Methode

De veldbezoeken voor het aanvullende vleermuisonderzoek zijn uitgevoerd op 14 mei, 7 juni, 20 augustus en 18 september 2012. Daarnaast is op 27 juni een extra bezoek gebracht aan het deelplangebied van de Dominee van Koetsveldstraat om het vermoeden van een aanwezige verblijfplaats te kunnen bevestigen of uit te sluiten. De weersomstandigheden (gemiddelde temperatuur, gemiddelde windsnelheid en mate van bewolking) op deze dagen waren als volgt:

14 mei:	11,1 °C, windsnelheid 3,7 m/s en half bewolkt
7 juni:	16,2 °C, windsnelheid 3,3 m/s en zwaar bewolkt
27 juni:	18,0 °C, windsnelheid 2,6 m/s en bewolkt
20 augustus:	21,9 °C, windsnelheid 2,3 m/s en half bewolkt
18 september:	12,8 °C, windsnelheid 3,3 m/s en zwaar bewolkt

Vleermuizen

Vleermuizen gebruiken het landschap gedurende het jaar op verschillende manieren: in verschillende perioden van het jaar maken ze gebruik van kraamplaatsen, zomer-verblijfplaatsen, paarverblijven, winterverblijfplaatsen en jachtgebied. Daarnaast gebruiken ze landschapselementen, zoals bomenrijen en watergangen als vliegroute. Het vleermuisprotocol (februari 2012) dat door onder andere de Zoogdiervereniging en de gegevensautoriteit GaN is opgesteld, stelt daarom dat tenminste vier inventarisatiemomenten, verspreid over de periode half mei - half oktober, nodig zijn om de verschillende functies die de aanwezige bebouwing en bomen mogelijk voor vleermuizen vervult zo goed mogelijk te inventariseren (bijlage 1).

De veldbezoeken die op 14 mei, 7 juni en 27 juni uitgevoerd zijn, vonden plaats in de kraam/zomer-periode van vleermuizen (half mei-half juli). De twee overige veldbezoeken vonden plaats in de zomer/paarperiode van vleermuizen (half augustus-half oktober).

Vier van de vijf inventarisaties zijn in de avond en nacht uitgevoerd. Het bezoek op 7 juni is in de vroege ochtend uitgevoerd om eventueel zwermende vleermuizen waar te kunnen nemen. Met behulp van batdetectors (type Pettersson D-100) zijn de waargenomen vleermuizen op soort gebracht. Iedere ronde is door 5 medewerkers van het NWC uitgevoerd.

Gierzwaluw en Huismus

Om de aanwezigheid van vaste verblijfplaatsen van de Gierzwaluw en Huismus aan te kunnen tonen, is onder andere gelet op zingende en roepende mannetjes, baltsende vogels, bedelende jongen, nesten of nestbouw en transport van voedsel. Tevens is

voor de Gierzwaluw gelet op territoriumindicerend gedrag, zoals het laag over bebouwing scheren en het even aanraken van daken en/of muren.

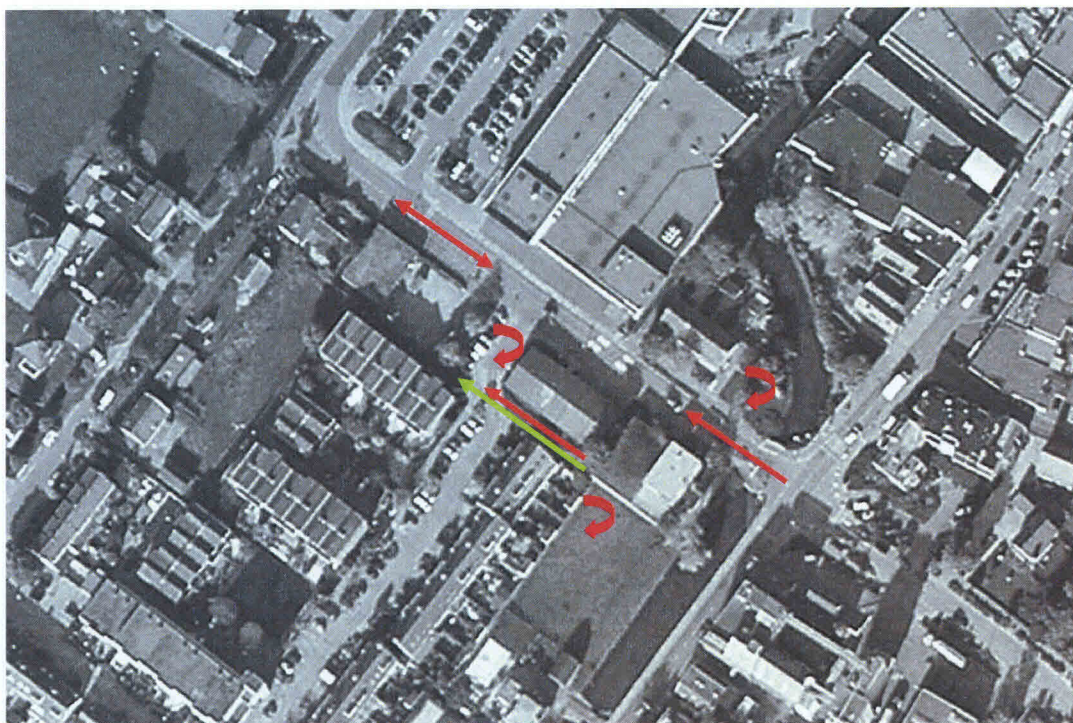
4. Resultaten

Vleermuizen

Brandweerkazerne

In totaal zijn tijdens de vier veldbezoeken 18 exemplaren van de Gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) waargenomen op de locatie van de voormalige brandweerkazerne. Hiervan waren er 11 binnen of in de directe omgeving van het plangebied aan het foerageren. De overige 7 vleermuizen passeerden het plangebied. Als foerageerplaatsen werden voornamelijk het weilandje ten zuiden van de voormalige brandweerkazerne, de tuin van een woning aan de weg "Gemeentewerf" en de parkeerplaats aan de Warmoezerij gebruikt (figuur 4). Langs de weg "Gemeentewerf" zijn de meeste passerende vleermuizen waargenomen (figuur 4).

Naast de gewone dwergvleermuis is tevens één passerende Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*) waargenomen (figuur 4). Er zijn geen uitvliegende vleermuizen waargenomen of aanwijzingen gevonden die op een vaste verblijfplaats duiden. Hieruit blijkt dat er binnen deze locatie in het centrum van Berkel en Rodenrijs geen vaste verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig zijn.

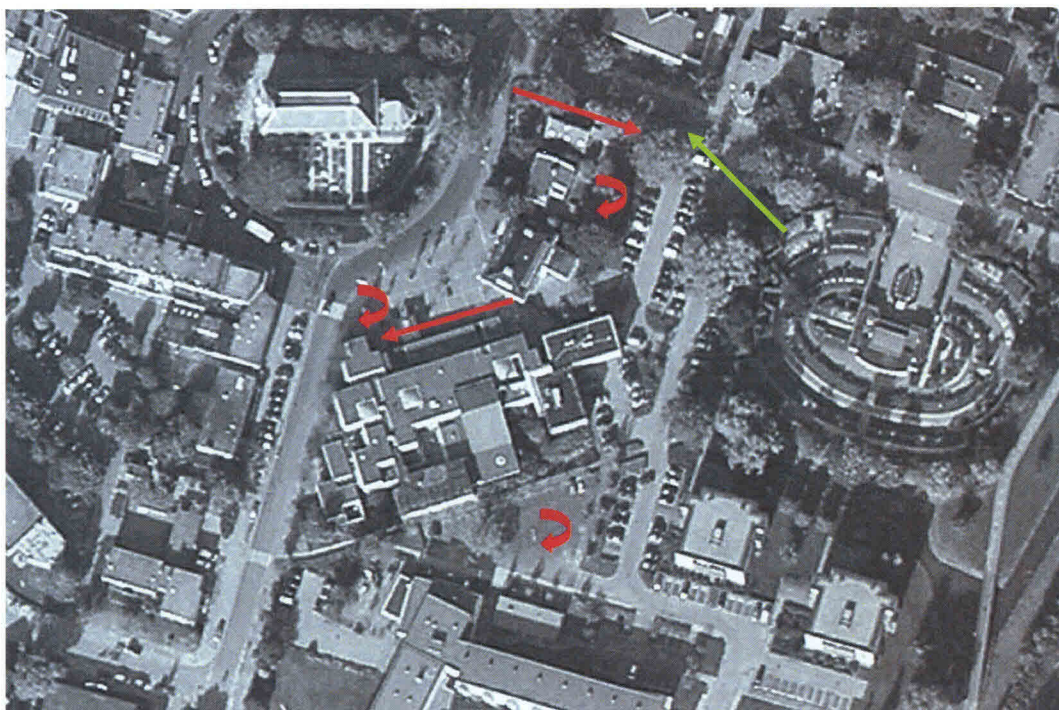

Figuur 4: Meest gebruikte vliegroutes en foerageerplaatsen van de Gewone dwergvleermuis (rood) en de Laatvlieger (groen) bij de brandweerkazerne

Gemeentehuis

Op de locatie van het gemeentehuis zijn tijdens de vier veldbezoeken 24 exemplaren van de Gewone dwergvleermuis waargenomen. Hiervan waren er 11 aan het foerageren. Dertien vleermuizen passeerden het plangebied waarvan 3 vleermuizen slechts enkele seconden gehoord zijn waardoor niet duidelijk werd in welke richting ze vlogen. De belangrijkste foerageerplaatsen en vliegroutes van de gewone dwergvleermuizen worden in figuur 5 weergegeven.

Tevens zijn 2 exemplaren van de Laatvlieger waargenomen. Beide kwamen uit oostelijke richting het plangebied overgevlogen (figuur 5). Er zijn geen vaste verblijfplaatsen aangetroffen.

Figuur 5: Meest gebruikte vliegroutes en foerageerplaatsen van de Gewone dwergvleermuis (rood) en de Laatvlieger (groen) bij het gemeentehuis

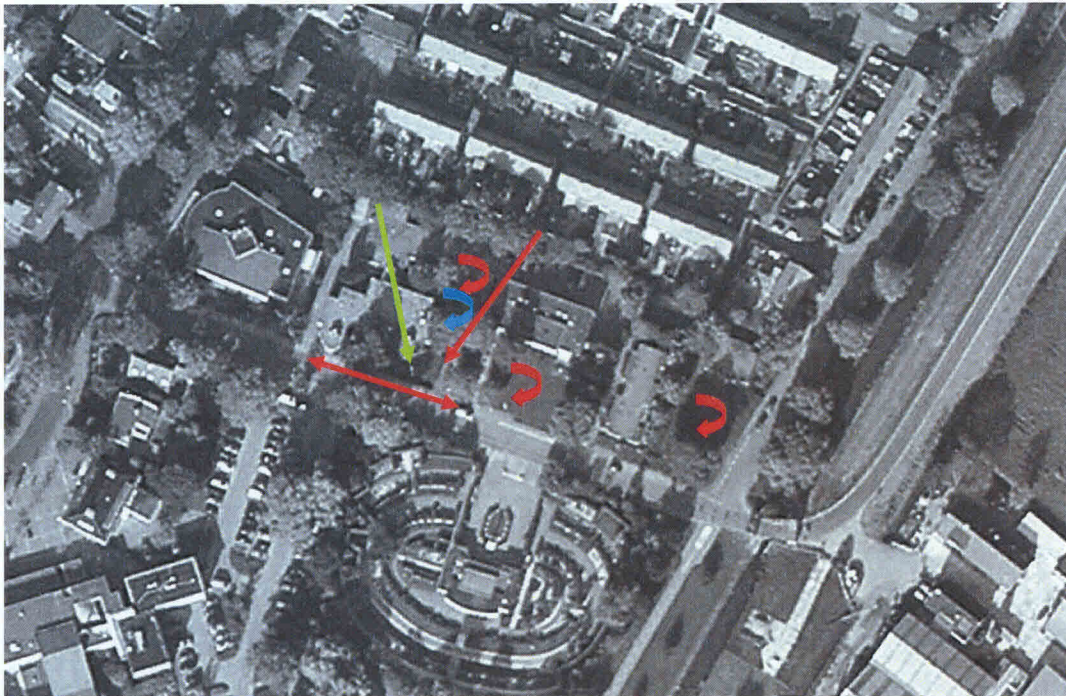
Dominee van Koetsveldstraat

Tijdens de vijf veldbezoeken aan de Dominee van Koetsveldstraat zijn 36 gewone dwergvleermuizen waargenomen. Hiervan was ongeveer de helft aan het foerageren. De andere helft passeerde het plangebied. De grasveldjes aan de Prins Bernhardlaan en voor Dominee van Koetsveldstraat nummer 5 en de parkeerplaats achter dit gebouw worden het meest gebruikt als foerageergebied (figuur 6). De meest gebruikte vliegroutes lopen langs de Dominee van Koetsveldstraat en over het woonblok aan deze straat vanuit noordelijke richting (figuur 6).

Tijdens het bezoek op 7 juni zijn een aantal vleermuizen zwermend waargenomen bij het gebouw aan de Dominee van Koetsveldstraat met nummer 5. Ook raakten een tweetal vleermuizen de muur kortstondig aan, waarna ze verdwenen. Dit gedrag wijst

op aanwezigheid van een verblijfplaats. Boven de regenpijp aan de westkant van het gebouw bevindt zich een opening waardoor de vleermuizen de spouw zouden kunnen bereiken (figuur 7). Om meer zekerheid te verkrijgen, is op 27 juni gepost op deze locatie en is de vermoedelijke locatie van de verblijfplaats nauwlettend in de gaten gehouden. Deze avond zijn geen aanwijzingen gevonden waaruit blijkt dat er een verblijfplaats aanwezig is. Het gedrag dat de vleermuizen op 7 juni vertoonden is echter voldoende bewijs om vast te kunnen stellen dat het om een verblijfplaats gaat. Vanwege het kleine aantal vleermuizen gaat het waarschijnlijk om een mannenverblijf, niet om een kraamverblijfplaats. Op 20 augustus zijn twee uitvliegende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Deze kwamen uit de opening boven de regenpijp. Met deze waarneming is de aanwezigheid van een verblijfplaats aangetoond. Vanwege de veelvuldig gehoorde werfroepjes, wordt aangenomen dat de verblijfplaats (ook) gebruikt wordt als paarverblijf.

Naast de gewone dwergvleermuizen zijn drie laatvliegers en twee gewone grootoorvleermuizen waargenomen. De laatvliegers passeerden het plangebied vanuit noordelijke richting. De gewone grootoorvleermuizen foerageerden een groot deel van de avond boven de parkeerplaats achter Dominee van Koetsveldstraat nummer 5 (figuur 6).

Figuur 6: Meest gebruikte vliegroutes en foerageerplaatsen van de Gewone dwergvleermuis (rood), de Laatvlieger (groen) en de Gewone grootoorvleermuis (blauw) aan de Dominee van Koetsveldstraat

Figuur 7: Locatie verblijfplaats Gewone dwergvleermuis

Gierzwaluw en Huismus

Tijdens de veldbezoeken op 14 mei en 7 juni zijn in de directe omgeving van het gemeentehuis en de voormalige brandweerkazerne exemplaren van de Gierzwaluw gezien. Het gaat om twee paartjes. In beide gevallen vertoonden ze foerageergedrag. Er zijn geen aanwijzingen gevonden waaruit opgemaakt kan worden dat er binnen de plangebieden vaste verblijfplaatsen van deze vogelsoort aanwezig zijn.

Ook voor de Huismus zijn geen aanwijzingen gevonden waaruit blijkt dat er vaste verblijfplaatsen van deze vogelsoort aanwezig zijn binnen het plangebied.

6. Effecten, verplichtingen en aanbevelingen

Vleermuizen

Op de locaties van de voormalige brandweerkazerne en het gemeentehuis zijn geen aanwijzingen gevonden waaruit blijkt dat er binnen deze locaties een vaste verblijfplaats van vleermuizen aanwezig is. Om deze reden kan, voor deze twee locaties, met voldoende zekerheid gesteld worden dat er geen vaste verblijfplaatsen aanwezig zijn. Aan de Dominee van Koetsveldstraat is wel een vaste verblijfplaats aangetroffen. Het gaat hier om een verblijfplaats van de algemeen voorkomende Gewone dwergvleermuis die in de kraam- en zomerperiode, door minimaal 2 exemplaren, als (waarschijnlijk) mannenverblijf wordt gebruikt en in de paarperiode als paarverblijf. De verblijfplaats bevindt zich aan de westkant van het gebouw aan Dominee van Koetsveldstraat nummer 5. Boven de regenpijp op de hoek van het gebouw bevindt zich een opening waardoor de vleermuizen de spouw of andere geschikte ruimtes kunnen gebruiken.

Bij sloop of verbouwing van dit gebouw, zal de verblijfplaats verloren gaan of zodanig verstoord worden dat het zijn functie als verblijfplaats zal verliezen. Hiermee worden verbodsbepalingen uit de Flora- en faunawet overtreden. Om deze reden dient, voorafgaand aan de werkzaamheden, een ontheffing in het kader van deze wet aangevraagd te worden waarin maatregelen worden beschreven die de nadelige gevolgen voor de vleermuizen voorkomen/verzachten.

Uit de waarnemingen die tijdens de bezoeken zijn gedaan, kan afgeleid worden dat het plangebied (deels) door vleermuizen gebruikt wordt om te foerageren. Hierbij gaat het voornamelijk om de grasveldjes aan de Dominee van Koetsveldstraat, het weilandje aan de Herenstraat en de tuin van een woning aan de Gemeentewerf. Aangezien er in de omgeving voldoende alternatief foerageergebied aanwezig is, zal het verdwijnen van deze foerageerplaatsen geen nadelige effecten op vleermuizen hebben.

Aangeraden wordt om in de nieuwe situatie het gebruik van felle verlichting zoveel mogelijk te beperken of om maatregelen te nemen waardoor verstoring van de dieren zoveel mogelijk voorkomen wordt. Voorbeelden hiervan zijn het gebruik van amberkleurige verlichting en lichtbronnen die naar beneden gericht zijn.

Gierzwaluw en Huismus

Omdat er geen aanwijzingen gevonden zijn waaruit blijkt dat er vaste verblijfplaatsen van de Huismus en Gierzwaluw in het gemeentehuis aanwezig zijn, is een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet, ten aanzien van deze soorten, niet nodig.

Meer informatie over amberkleurige verlichting is onder andere te vinden via de website van de Zoogdiervereniging. Zie ook de links in de referentielijst.

Referenties

Soons, P.J.A.; 1999-nu, Flora- en Faunawet bewerking en toelichting. Band 1-5
Huber, M. en D. van Koninklijke Vermande, Den Haag
der Meijden,

Rijkswaterstaat, 2012:

http://www.rijkswaterstaat.nl/wegen/natuur_en_milieu/verbinden_natuurgebieden/vleermuisvriendelijke_verlichting/

Zoogdiervereniging, 2012:

<http://www.zoogdiervereniging.nl/node/1145>

Bijlage 1: Vleermuizen, ruimtelijke ingrepen en de Flora- en faunawet

Vleermuizen en hun leefgebied zijn beschermd door de Flora- en faunawet. In geval van een ruimtelijke ingreep moet ruim van tevoren bekeken worden of deze ingreep nadelige invloed kan hebben op vleermuizen en hoe hiermee omgegaan moet worden.

Verblijfplaatsen

Vleermuizen maken het hele jaar door gebruik van verschillende verblijfplaatsen (o.a. in bomen en gebouwen). Grofweg zijn vleermuisverblijfplaatsen op te delen in winterverblijfplaats (waar overwinterd wordt), dagkwartieren (waar de mannetjes in de kraamkoloniekeperiode overdag zitten, alleen of in kleine groepjes), kraamkolonies (vrouwjes en hun jongen, vaak in grote groepen), paarverblijven (waar gepaard wordt, vaak in het najaar, soms gelijk aan de winterverblijfplaats) en tussenkwartieren (gebruikt in de periode tussen overwinteren en de zomerperiode in). Per type verblijfplaats gebruiken vleermuizen vaak meerdere verblijven waartussen gewisseld wordt, bijvoorbeeld wanneer elders het klimaat geschikter is of om aan parasieten te ontkomen. Vleermuizen zijn wel zeer honkvast wat betreft de diverse verblijven die ze gebruiken. Dit betekent dat hun verblijven belangrijk zijn voor instandhouding van de populatie en dat deze daarom beschermd worden door de Flora- en faunawet.

Sinds mei 2009 is het Vleermuisprotocol vastgesteld. Dit is opgesteld door het Netwerk Groene Bureaus en de Zoogdiervereniging VZZ in overleg met de Dienst Landelijk Gebied (DLG) en de Gegevensautoriteit Natuur (GaN). Het protocol dient als leidraad voor het bepalen hoe en hoe vaak geïnventariseerd moet worden om te voldoen aan de Flora- en faunawet. In februari 2012 is het protocol aangepast. Let op: voor het bepalen of een gebouw of een potentieel geschikte boom van belang is als vleermuisverblijfplaats, is over het algemeen een relatief langlopend onderzoek nodig (van april t/m september/oktober) en zijn gemiddeld 4 tot 7 bezoeken nodig.

Maatregelen zijn nodig:

- indien sprake is van een verblijfplaats die van significant belang is of zou kunnen zijn en/of;
- indien vleermuizen aangetroffen zijn.

Er is over het algemeen sprake van een significant belangrijke verblijfplaats (ook wel vaste verblijfplaats genoemd, een verblijfplaats die van belang is voor een populatie) als:

- er sprake is van een kraamkolonie;
- er sprake is van een belangrijke overwinteringsplaats of paarplaats;
- er geen alternatieve verblijfplaatsen in de directe omgeving beschikbaar zijn;
- de gunstige staat van instandhouding van de (populatie van) de soort in het geding is bij het verdwijnen van de verblijfplaats.

De te nemen maatregelen moeten er voor zorgen dat verbodsbepalingen uit de Flora- en faunawet niet overtreden worden. Dit betekent dat er geen dieren gedood, verwond of actief verstoord mogen worden en dat in geval van significant belangrijke verblijfplaatsen deze behouden blijven of anderszins op een goede manier vervangen worden. De functie die het leefgebied voor de betreffende populatie vervult moet onverminderd blijven bestaan.

Om te voorkomen dat dieren gedood, verwond of actief verstoord worden, kunnen de volgende maatregelen nodig zijn:

- niet slopen in de winterslaaperperiode (in deze periode kan zelden met zekerheid worden vastgesteld dat vleermuizen afwezig zijn in een potentieel geschikt en onoverzichtelijk object, omdat ze dan ook 's nachts passief zijn. Dat maakt ze in deze periode overigens extra kwetsbaar);
- vlak voor de sloop onderzoeken of er individuen aanwezig zijn in het te slopen object. Zijn deze wel aanwezig dan geldt dat in geval van een significant belangrijke verblijfplaats gewacht moet worden tot het dier of de dieren weg zijn, anders kan het dier/kunnen de dieren ook passief verjaagd worden (door verstoring van het microklimaat of 's nachts dichtten van de invliegopening) mits zij niet verwond, gedood of actief verstoord worden.

Bij het verdwijnen van een verblijfplaats dient een ontheffing aangevraagd te worden bij het ministerie van EL&I (Dienst Regelingen). Onderdeel van deze ontheffingsaanvraag is een activiteitenplan waarin maatregelen beschreven staan die genomen worden om de nadelige effecten, als gevolg van de voorgenomen plannen, op vleermuizen zoveel mogelijk te voorkomen/verminderen. De te nemen maatregelen kunnen bijvoorbeeld bestaan uit het aanbieden van inpandige voorzieningen in nieuwbouw, zodat deze geschikt is voor vleermuizen om in te verblijven.

Jachtgebied en vliegroutes

Naast verblijfplaatsen bestaat het leefgebied van vleermuizen uit foerageergebied en vliegroutes (vaak bomenrijen of waterlopen). Deze zijn ook beschermd als zij van significant belang zijn. Zij gelden als significant belangrijk indien bij aantasting de functionaliteit van de verblijfplaats(en) in het geding komt. Is dat het geval, dan zijn maatregelen nodig die dit voorkomen, anders is een ontheffing nodig. Ook hier geldt dat deze alleen verstrekt wordt in geval van projecten waarbij sprake is van groot openbaar belang.